

Historische Kring Eemnes



juni 2006 jaargang 28, nr. 2

Verschijnt viermaal per jaar

Doel van de vereniging is bevordering van de kennis van- en de belangstelling voor de geschiedenis in algemene zin en de geschiedenis van Eemnes, met aansluitend gebied, in het bijzonder.

Bestuur

Voorzitter:

C.A. Houwer, 035-5387984

Vice-voorzitter:

H.A. van Hees, Kerkstraat 15
3755 CK Eemnes, 035-5389849

Secretaris:

R.T. van der Schaaf, Hasselaarlaan 46
3755 AW Eemnes, 035-5386094

Penningmeester:

J. Frantsen, 035-5310442
HKE-Girorekening nr. 2080362
HKE-Rabobank nr. 315911425

Leden:

R. Ruizendaal, 035-5382945
M.T. van der Schaal-de Valk,
035-5317093

J.J. Smids, 035-5387572

J.J. van Wijk, 035-5314689

Redactie

Eindredacteur: Joop Smids

Opmaak: Hans van Gelder

Redactieadres/advertenties

Graanoogst 3,
3755 HN Eemnes, 035-5387572

Ledenadministratie

B. van Wijk-Blom, 035-5314689,
Raadhuislaan 39, 3755 HA Eemnes.

Lidmaatschap leden € 14,- p.j.,
incl. kwartaalblad, excl. verzendkosten.
Vrienden HKE minimaal € 15,- p.j.
Opzegging schriftelijk voor 1 december.
Losse nrs. € 4,- excl. verzendkosten

Druk: Drukkerij Van Wijland BV - Laren

Internet HKE-actueel

www.historischekringeemnes.nl
info@historischekringeemnes.nl

Werkgroepen

Bebouwingsgeschiedenis:

R.T. v.d. Schaaf, Hasselaarlaan 46,
5386094

Beheer archief:

J. J. Smids, Graanoogst 3, 5387572

Bibliografie:

P. Kaarsgaren, Willemserf 78, 5386676

Fotografie:

P. Scholte, Zaadkorrel 16, 5387269

Genealogie:

H.A. van Hees, Kerkstraat 15, 5389849

Tentoonstelling:

M.T van der Schaal-de Valk,
Watersnip 14, 5317093

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen is slechts toegestaan na toestemming van de redactie.

Inhoud

Oudheidkamer	51
Kort verslag Ledenvergadering 23 maart 2006 (<i>Rom van der Schaaf</i>)	52
De geschiedenis van de Openbare Bibliotheek Eemnes (<i>Rijk Prins</i>)	53
De Eemnesser eendenkooi (<i>Evert van Andel</i>)	63
Correctie artikel "Gemaal Eemnes" (<i>Richard Sierat</i>)	75
Correctie artikel Vierkant Bosje (<i>Rom van der Schaaf</i>)	76
Interview met Gerard Bos (<i>Wim Hilhorst Jzn.</i>)	77
Oproep voor een nieuwe tentoonstelling (<i>Jan Out</i>)	87
Meester De Waart: 100 jaar! (<i>Jan Out</i>)	88
Wat bedoelde de visboer? (<i>Klaas H. Westland</i>)	89
Wie herkent zijn vader, grootmoeder of een ander familielid	92
Ik kan me nog goed herinneren	93
Geanimeerde medewerkersavond	94
Renovatie naambord Oudheidkamer	95
Cadeaulidmaatschap HKE in bijzondere uitvoering	95
Hulp gevraagd	96
Inleveren kopij voor het volgend nummer	96

Van de redactie

In het tweede kwartaalblad van het jaar 2006 krijgt u weer een gevarieerd menu aangeboden.

Onlangs is de 25^e verjaardag van de Eemnesser bibliotheek gevierd. Rijk Prins blikt in een speciaal artikel terug op de afgelopen kwart eeuw.

Wist u dat er vroeger in Eemnes een eendenkooi is geweest? De kooi lag in de Noord Polder te Veld. Ergens in de 19^e eeuw is deze kooi in onbruik geraakt. Evert van Andel is in de historie van deze eendenkooi gedoken en heeft er een interessant artikel over geschreven.

HKE-50

Wim Hilhorst Jzn maakt deze keer zijn debuut als schrijver van interviews. Ook hij trok de polder in en nam Gerard Bos met zich mee, die vele jaren bij het Waterschap heeft gewerkt. Wim doet in zijn geheel eigen stijl verslag van het gesprek dat hij met Gerard Bos heeft gehad.

Leest u vooral ook de oproepjes. Er worden voor diverse activiteiten personen gevraagd. Misschien zit er ook wel iets voor u bij en dan moet u beslist reageren.

We wensen u veel leesplezier.

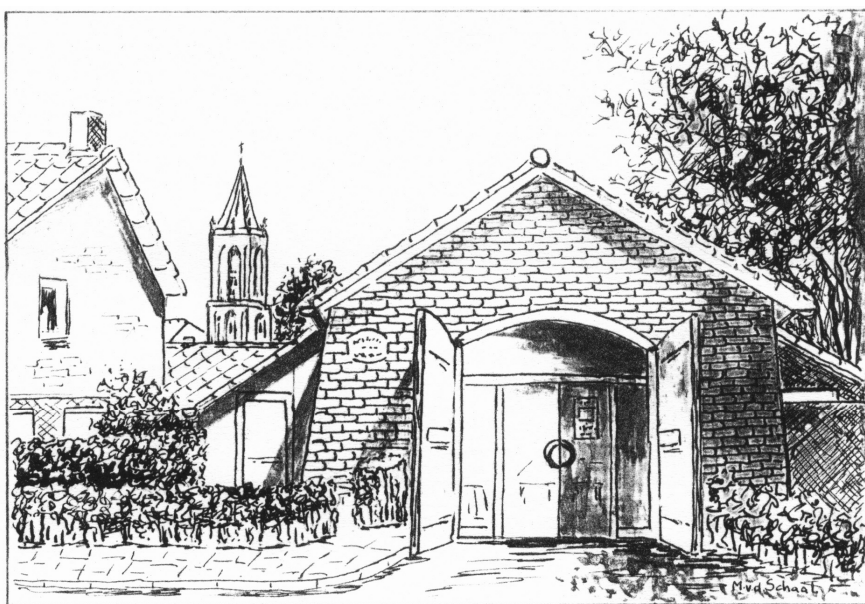
Henk van Hees

Oudheidkamer

Tentoonstelling

Eemnesser Vaart

t/m eind oktober



Oudheidkamer Eemnes
Raadhuislaan 2a
Telefoon 035 - 5382375

Geopend:
zaterdag van 14.00 - 16.00 uur
Toegang gratis

HKE-51

Kort verslag Ledenvergadering 23 maart 2006

In het Hervormd Centrum waren, naast het bestuur, ongeveer 65 personen aanwezig. In ruim een half uur werd het formele gedeelte afgewerkt. Dat kon snel, omdat de belangrijkste stukken zoals Jaarverslag 2005 en Begroting 2006 (met inkomsten €14.780,-) enkele zaterdagen ter inzage waren geweest in de Oudheidkamer. Er waren ook voldoende afdrucken om mee naar huis te nemen. Vervolgens werd nog iets gezegd over komende activiteiten. Ook waren er redelijk wat vragen uit de zaal; onder andere een pleidooi voor excursies langs historische plekjes in Eemnes en een verzoek om aandacht voor de zorgelijke situatie van de klokkenstoel en het bijzondere oude uurwerk (uit begin 17e eeuw) van de toren te Eemnes-Binnen.

Daarna kwam de rest van het avondprogramma. Voor een groot deel van de bezoekers mogelijk de hoofdschotel, die deze keer bestond uit drie gangen.

De gepensioneerde boer Han van Oostrum presenteerde in boerenkiel en op klompen twee ouderwetse Eemnesser sketches. Het ging over een vrouw met een wijde bek als

een kerkdeur en over twee vrijgezelle broers en de relatie met hun hulp Aagje.

Wiebe van IJken liet in een interessante diapresentatie zien, dat zijn voorouders ooit in Zwartsluis woonden en hoe de familie Van IJken via Amersfoort en Nijkerk in Eemnes terecht is gekomen. Hier wonen ze nu al meer dan 100 jaar en de familie heeft zich intussen wijd vertakt.

Wij zagen foto's van veel verschillende huizen waar zij in Eemnes hebben gewoond. Uit de oorspronkelijke vrachtauto, op onder andere Amersfoort, ontstond de beurtschipper tussen Eemnes en Amsterdam, die na de Tweede Wereldoorlog overging tot een transportbedrijf met vrachtauto's.

Tenslotte vertoonde Johan van Oostrum nog de film Eemnesser Journaal 1982, waardoor we terug konden kijken naar het 100-jarig bestaan van de Chr. School, de Geitenkeuring bij Gijs Hilhorst, de boring naar olie aan het einde van de Meentweg en nog een aantal onderwerpen, die zelfs de ouderen bijna zijn vergeten.

Rom van der Schaaf
Secretaris

De geschiedenis van de Openbare bibliotheek Eemnes

Door **RIJK PRINS**

De geschiedenis van onze bibliotheek is recent, zeker als we in ogenschouw nemen dat de Historische Kring meestal dieper in de geschiedenis duikt.

De allereerste openbare (Volks)leeszaal werd in 1892 in Utrecht geopend en deze leeszaal werd het fundament voor de openbare bibliotheek zoals we die nu kennen. De eerste openbare bibliotheken ontstonden op initiatief van de burgerij, die bibliotheken voor iedereen wenste, ongeacht rang of stand, met een vrije toegang voor iedereen.

Eemnes heeft het lange tijd met de boekenbus moeten doen. Op donderdagmiddag deed hij Eemnes aan en had zijn standplaats bij het Dikke Torentje en voor het Hervormd Centrum aan het Torenzicht. Eigenlijk had Eemnes geen recht meer op deze voorziening, want de bibliobus was bestemd voor de bediening van woonkernen tot maximaal 2500 inwoners. De bibliobus was een soort SRV-wagen van Frans van Valkengoed met op de plaats van de macaroni de streekromans. Het was wel behelpen, want wat deze bus aan leesvoer bij zich had, was minimaal.

Eemnes groeide en kreeg behoefte aan een echte bieb. Een tienkoppige werkgroep – onder leiding van burgemeester mevrouw De Leeuw-Mertens – ging voortvarend aan de slag. Het gemeentebestuur en de gemeenteraad zagen de noodzaak van een dergelijke voorziening gelukkig in en na heel wat vergaderen ging de kogel door de kerk.

Zijn Eemnessers in 2006 sterk in het bezwaar maken tegen een voorgenomen plaats voor een brandweerkazerne, de clusterschool, een onderkomen voor Deo et Arti of een gezondheidscentrum, in de jaren '70 was het nauwelijks anders al was het voornamelijk de politiek die verdeeld was.

Over de hamvraag “waar moet de bibliotheek komen?” waren de meningen verdeeld. De heer Veldt (P.v.d.A) pleitte voor een definitieve vestiging in “De Hilt”, waarbij de bibliobus nog maar een paar jaar door zou moeten gaan.

Anderen zagen de bibliotheek liever komen op het terrein van de voormalige speeltuin. Ook werd de Braadkamp genoemd als plaats voor de toekomstige bibliotheek, terwijl ook de plek van de afgebroken “School met den Bijbel” aan de Laarderweg voor sommigen een optie was.

Nadat de krant in 1980 onder de kop “Kansen op bibliotheek in Eemnes” meldde dat de Werkgroep Bibliotheek tot de conclusie was gekomen dat het moge-

lijk moest zijn om in korte tijd een bibliotheek in Eemnes te realiseren, ging het snel.

Tot 1983 zou de bibliotheek een “volks”-bibliotheek worden met een bestand van 6000 boeken, maar als er een landelijke goedkeuring zou komen dan zou men mogen groeien naar 18.000 boeken.

Het werd uiteindelijk de Mariaschool, waar men gebruik kon gaan maken van de daar aanwezige noodlokalen. Natuurlijk moest er het nodige aan vertimmerd worden, maar op 31 januari 1981 was het dan zover. Mevrouw Greve-de Stoppelaar, weduwe van de grondlegger van de openbare bibliotheken in Nederland (bij wie Annie M.G. Schmidt nog de cursus assistent-bibliothecaris heeft gevolgd) verrichtte onder grote belangstelling de openingshandeling. Eemnes was niet langer meer afhankelijk van de wekelijkse komst van de boekenbus, maar nu kon men drie dagen per week lenen. Op dinsdagmiddag 3 februari konden de eerste boeken geleend worden. Verder was de bibliotheek op dinsdagavond, woensdagmiddag en vrijdagmiddag en -avond open.



Mevrouw Greve-Stoppelaar verrichtte onder grote belangstelling de openingshandeling.

HKE-54



Officiële gedeelte van de opening. vlnr Mevr. G. Ket-Klinkenberg, R. Schilstra, burgemeester A. de Leeuw-Mertens, mevr. Greve-de Stoppelaar, H. de Leeuw en wethouder R. Terlien.

De heer Van Dam van Dorpsbelang vond dat niet alleen met vrijwilligers gewerkt moest worden, maar dat er een bedrag beschikbaar moest komen voor een professionele kracht. Een profetische blik?

Overigens vond de heer Van Dam ook dat bij het opknappen van de lokalen bij de Mariaschool de vochtigheidsgraad van die lokalen moest worden nagegaan, maar wethouder Terlien had moeite met het feit dat er dan wellicht energiebesparende maatregelen getroffen zouden moeten worden voor een gebouw dat maar tijdelijk als bibliotheek dienst zou doen. En met de vochtigheidsgraad in de lokalen viel het volgens hem erg mee.

Niets bleek minder waar, want het hemelwater beperkte zich vaak niet alleen tot het dak en dan was het binnen dweilen geblazen. Als het regende, leek het wel iedere dag “open dag”. Of was het “open dak”?

“Eemnes heeft nu eigen bibliotheek”

Dit was de kop van een artikel in “Laarder Courant De Bel” op 3 februari 1981. En verder:

“Afgelopen zaterdag – op de verjaardag van Koningin Beatrix – kon het gemeentebestuur van Eemnes terecht een toast uitbrengen met Oranje-

bitter. Immers, een lang gekoesterde wens van de Eemnesser burgerij ging eindelijk in vervulling."

Je hebt een gebouw, je hebt boeken en tijdschriften, maar daarmee ben je er natuurlijk niet. Er moeten ook mensen zijn die de boeken uitlenen. Welnu, dat bleek helemaal geen probleem. De aanmeldingen kwamen bij bosjes binnen en er moest zelfs een wachtlijst aangelegd worden. Dat waren nog eens tijden. Marian Springer – die al in Eemnes woonde – werd bibliothecaris en als hoofd van de bibliotheek werd Anneke Westland uit Bunschoten benoemd.

Om te kunnen vergaderen heb je een bestuur nodig. Er moet toch iemand zijn die de vergaderingen leidt, de financiën beheert en de correspondentie verzorgt. Dat bestuur kwam er natuurlijk en bestond uit de volgende personen:

De heer J. Sipkes – voorzitter
Mevrouw A. van Zanden-van Leeuwen – secretaris
De heer R. Schilstra – penningmeester
Mevrouw G. Ket-Klinkenberg
Mevrouw K. Leenders-Riethof
Mevrouw E. Wiekard-van Ditmarsch
Mevrouw E. Lemstra-Meinsma
De heer K. Stulp
De heer J.G.E.M. Vos

Zoals eerder geschreven: aan mensen die wat voor de bibliotheek wilden doen was geen gebrek. Zij werden over de verschillende uitleenmiddagen verdeeld en toen waren er ook nog mensen over die wilden voorlezen, de administratie deden, schoolklassen bezochten of bijzonder activiteiten organiseerden.

De lijst vrijwilligers was wel aan verandering onderhevig, want sommigen hadden geen zin om op een wachtlijst te staan, anderen vonden een (beter betaalde) baan en er was ook iemand die niet meer wilde mee-participeren omdat haar man met pensioen thuis kwam. Een plausibele reden, hoewel dat voor anderen misschien weer een excuus zou zijn om zoveel mogelijk vrijwilligersbaantjes te vinden.

Van de medewerkers werd heel wat geëist. Niks automatisering, het enige moderne apparaat was een schrijfmachine.

Veel belangstelling

De eerste dagen liep het storm. In vier dagen hadden zich al duizend mensen ingeschreven. Natuurlijk waren daar ook de mensen bij die al via de boekenbus lazen, maar toch... De toen 17-jarige Marian v.d. Hoef was de duizendste inschrijver en ontving uit handen van de burgemeester een prachtig, door Anton Pieck geïllustreerd sprookjesboek.

Op 1 februari (een dag na de opening) schreef "Laarder Courant de Bel" al:

HKE-56

“Sinds de bibliotheek op 31 januari van dit jaar werd geopend, heeft ze een sterke groei doorgemaakt. Momenteel staan circa 1900 lezers ingeschreven bij de bibliotheek en dat betekent dat ongeveer 30% van de Eemnesser ingezetenen lid is.”

Toen de Eemnesser kunstenaar Piet Klaasse in 1981 de Gouden Penseel kreeg uitgereikt (voor de prachtige illustraties voor het boek “Sagen en Legenden van de lage landen” gingen vijf basisscholen op zijn verzoek zich bezighouden met het thema van de Kinderboekenweek “Je eigen tijd” en maakten talloze fraaie klokken, die zowel in de bibliotheek als in De Hilt geëxposeerd werden. Twee scholen deden niet mee, omdat het “competitie-element” deze scholen niet aanstond.

Het Algemeen Dagblad was niet helemaal bij de tijd toen het schreef:

“Deze maand krijgt Eemnes, een Noordhollands dorp, er maar liefst tien klokken bij”.

Halverwege 1982 trok mevrouw Van Dort het 100.00e boek uit de kast en voor deze daad ontving ze een bos bloemen en een boekenbon.



De eerste uitlening in het gebouw aan de Rutgers van Rozenburglaan.

“De Gooi- en Eemlander” repte toen van 2000 leden (waarvan 70% kinderen en dus 30% volwassenen), maar twee maanden later sprak dezelfde krant van bijna 1700 leden. Het aantal uitleningen was t.o.v. 1981 teruggelopen. Volgens het bestuur was de nieuwigheid van de bibliotheek er af en waren er leden teruggekeerd naar hun “oude” bibliotheek in Laren of Blaricum.

Deze bibliotheek kampte met financiële problemen en men vond dat de gemeente Eemnes maar moest bijspringen. Zo niet, dan mochten de 900 Eemneser lezers niet meer in Laren-Blaricum lenen. Het gemeentebestuur van Eemnes vond dat de subsidiegelden beter in de Eemnesser bibliotheek gestopt konden worden.

Boekenbestand

De bibliotheek had in 1983 een boekenbestand van ongeveer 9000 boeken en dat was op een inwonertal van 7000 bij lange na niet genoeg. Het boekenbestand zou in 1995 aangegroeid moeten zijn tot 21.500. Om dit te kunnen bereiken zouden er jaarlijks 2400 nieuwe boeken gekocht worden. Aan uitbreiding van de accommodatie viel niet te ontkomen. Men schatte dat er ruim 600 m² nodig zou zijn.

Begin 1984 hield de gemeente Eemnes onder de lezers die tot eind 1983 in Laren-Blaricum hadden gelezen een enquête om inzicht te krijgen in het aantal mensen dat zich gedupeerd voelde doordat zij niet meer “buiten de deur” mochten lezen. Bijna 80% procent reageerde en men was met name niet te spreken over het Eemnesser aanbod. Ook vond men de locatie aan de Rutgers van Rozenburglaan niet zo gezellig.

De breuk met Laren-Blaricum zorgde wel voor een groeiend aantal leden en uitleningen. Maar het gebrek aan ruimte had een negatief effect op het toenemend boekenbestand en het toenemend aantal leden. De bibliotheek groeide uit haar jasje, maar vooralsnog kon er niets worden gedaan.

Het werd toch echt tijd voor een nieuwe bibliotheek en eind 1988 ging de gemeenteraad akkoord met de verkoop van een stuk grond op de hoek van de Raadhuislaan en de Stadwijkssingel ten behoeve van de PTT. Het was de bedoeling dat ook een nieuwe bibliotheek een plek zou krijgen op dit terrein. Aan dit besluit was heel wat politiek gesteggel voorafgegaan. Dit had o.a. te maken met het feit dat er geen nieuw gemeentehuis kwam, de Mariaschool geen toestemming kreeg voor uitbreiding in de Zuidbuurt, er een nieuwe brandspuit moest komen en de verbouw/nieuwbouw de nodige gelden zou opslokken.

Maar in mei 1989 kon dan eindelijk met de bouw begonnen worden. Architectenbureau De Jong en Van Olphen had een ontwerp gemaakt dat door aannemer Snelder uit Eemnes werd uitgevoerd. Op 19 mei 1990 werd het gebouw feestelijk geopend.



Tweede van rechts: het eerste hoofd, Anneke Westland. Geheel links de secretaris mevr. A. van Zanden-van Leeuwen.

De nieuwe bibliotheek had een zuigende werking op de Eemnessers en binnen een tijdsbestek van een paar weken werden er 140 nieuwe leden ingeschreven. De openingstijden vormden aanvankelijk een kleine bron van ergernis, want de bibliotheek was maar drie dagen per week open.

Eigenaar van de bibliotheek werd de pas opgerichte “Stichting Openbare Bibliotheek Eemnes.”

Er was al snel extra geld nodig voor het aantrekken van een tweede bibliothecaris en een cd-collectie. Ook de verruiming van de openingstijden kostte het nodige geld. Deze kreeg in april 1991 zijn beslag en men kon nu ook op donderdagmiddag en zaterdagmorgen lenen.

Jeugd

De jeugd kreeg een belangrijke plaats binnen de bibliotheek. In het begin van de jaren '90 werd Mieke Nauta als jeugdbibliothecaris aangesteld en in 1997 werd zij opgevolgd door José van Kemenade. Tal van activiteiten werden opgestart, waaronder het leesbevorderingsprogramma “De Rode Draad” voor leer-



*Opening van de nieuwbouw door burgemeester mevrouw De Leeuw-Mertens.
Rechts de heer Sipkes*

lingen van de basisscholen. Ook kwamen kinderboekenschrijvers als Jet Boeke, Anne Takens, Jetty Kreyer, Ellen Tijssinger en Thea Dubelaar voorlezen uit eigen werk.

Volwassenen

Uiteraard werden de volwassenen niet vergeten. Ook voor hen waren er schrijvers, die een lezing hielden, zoals René Appel, Mischa de Vreede en Marijke Hilhorst.

De bibliotheek is door de jaren heen een gastvrij huis geweest voor allerlei groepingen. Ook al in de krappe behuizing aan de Rutgers van Rozenburg-laan was dit het geval. Creatieve plaatsgenoten konden hun artistieke werk ophangen en ook waren de Stichting WEI (later SWOBEL), de Historische Kring, de Rwanda-werkgroep,

Deo et Arti, Unicef, de Wereldwinkel en SeniorWeb zeer welkom.

Het 12½-jarig bestaan werd feestelijk gevierd met o.a. een optreden van het jazz-trio "Speak Easy" met gitarist Jesse van Ruller, die later wereldberoemd zou worden.

Vrijwilligers

De reeds eerder genoemde vrijwilligers waren van cruciaal belang. Vrijwilliger werd je niet zo maar. Er werden wel zeker eisen aan hem gesteld en in ieder geval leeftijdseisen. Er werden discussies gevoerd over het vóór en tegen van het hanteren van een leeftijdsgrens. Een argument vóór een leeftijdsgrens was bijvoorbeeld dat vanaf 65 of 70 jaar de lichamelijke belasting voor vrijwilligers te hoog werd. Ook zouden mensen van hoge leeftijd het werken met de computer niet meer zo gemakkelijk kunnen aanleren. Een bewering, die later gelogenstraft werd door SeniorWeb. Tegenstanders van zo'n grens vonden het leeftijdsdiscriminatie en bovendien zeer persoonsgebonden. Wel werden er cursussen "Buk- en tiltechniek" en Klantvriendelijkheid" gegeven.

Een grote verandering voor de medewerkers was de "inleverbrievenbus" waardoor de baliemedewerkers veel werk uit handen werd genomen.

Veranderingen

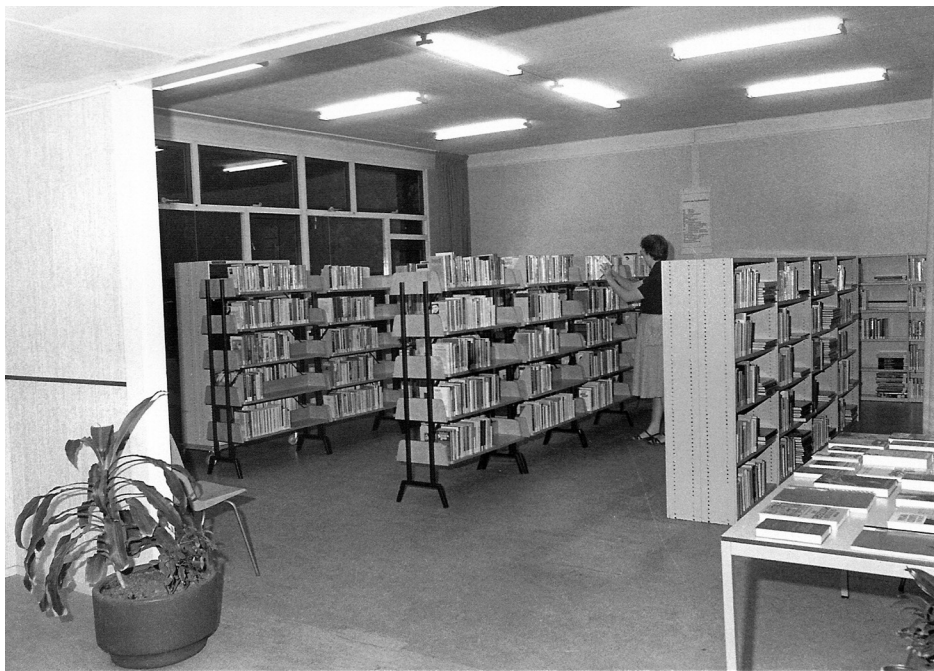
In de loop der jaren zijn heel wat veranderingen doorgevoerd. Het gebouw HKE-60

werd toegankelijk gemaakt voor gehandicapten en we kregen het officiële toegankelijkheidssymbool aan de muur geschroefd. Er was een aarzelend begin van samenwerking met de bibliotheek van Laren/Blaricum met een gezamenlijke fiets/wandeltocht, maar deze samenwerking heeft nooit een vervolg gekregen.

In het begin van de 21e eeuw was de bibliotheekwereld in beweging. Alom werd voor samenwerking gepleit, moest er een innovatie van diensten en producten komen en ging ICT een steeds grotere rol spelen. Uiteraard moest de bibliotheek van Eemnes ook mee in deze ontwikkeling.

Het betekende tevens een afscheid van de vrijwilligers, die zo lang onmisbaar waren geweest. Het moest allemaal professioneler. Er kwamen beroepskrachten bij en op deze “baantjes” konden de vrijwilligers ook mee-solliciteren.

Een doorbraak op bibliotheekgebied was het z.g. bibliotheek-paspoort. Bezitters van zo'n paspoort konden nu ook lenen in alle Noordhollandse bibliotheken.



De roman-afdeling in het oude gebouw.

Exposities

Er kwam ruim tien meter expositiewand beschikbaar en de belangstelling om kunstwerken tentoon te stellen, was enorm. Om de zes weken was er een nieuwe expositie van voornamelijk schilderijen, hetzij van schilderclubs, hetzij van individuele kunstenaars.

Behalve exposities waren er ook concerten. Zo traden o.a. KNIJN, Vocal Society en Gerard Wortel (solo) op en waren er een Franse- en een Ierse avond.

Jubileum

Het 25-jarig bestaan van de bibliotheek werd gevierd met een receptie/reünie, die zo'n honderd belangstellenden uit het hele land trok, voorstellingen voor alle leerlingen van peuterspeelzalen en basisscholen en een druk bezochte boekenruilbeurs in De Hilt.

Een grote fototentoonstelling van bibliotheken uit de hele wereld voltooide de geslaagde viering.

De toekomst is nog onzeker. Er zijn vergaande plannen tot samenwerking met Hilversum, Wijdmeren, Weesp en Muiden, maar hoe e.e.a. zal uitpakken is op het moment dat dit artikel afgerond wordt (half maart) nog niet bekend.



**VERKRIJGBAAR
IN DE OUDHEIDKAMER**

**8 ansichtkaarten van het
vroegere Eemnes**

Per stuk 80 cent

Voor leden:
serie van 8 kaarten € 5,-

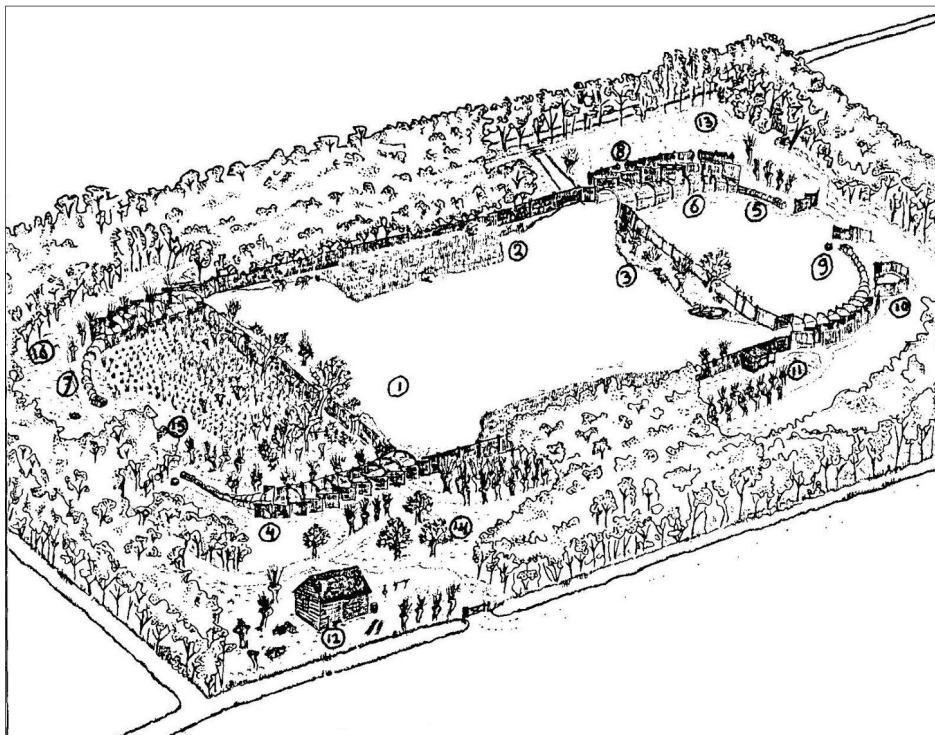


HKE-62

De Eemnesser eendenkooi

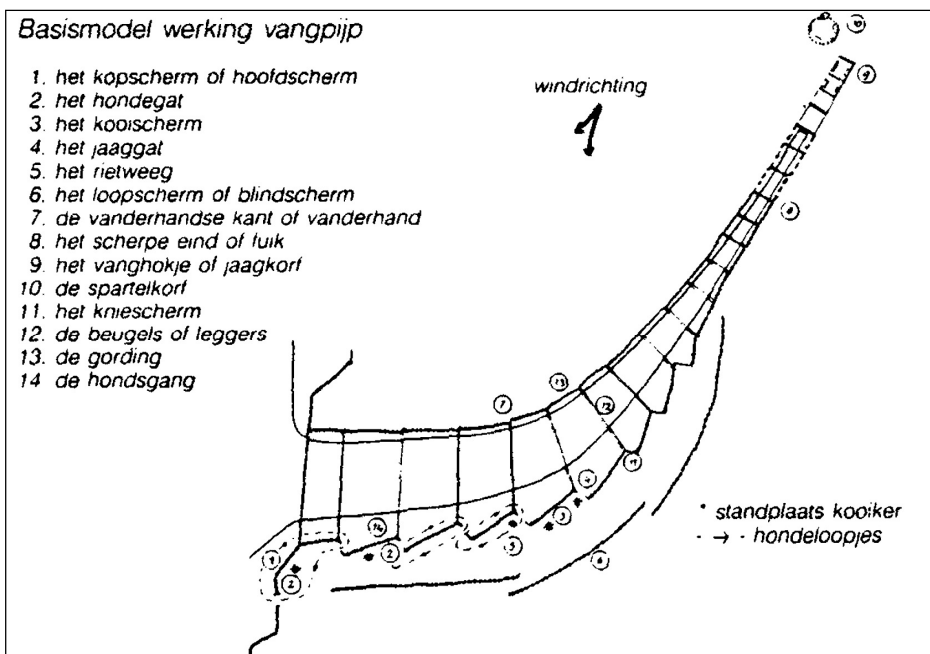
Door **EVERT VAN ANDEL**

In het najaar van 1999 heeft de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten ca. 250 meter ten zuiden van de Zomerdijk en ca. 100 meter ten Oosten van de Noord Ervenweg in de Noord Polder te Veld in Eemnes, de restanten van een eendenkooi opgegraven. Vroeger was dit bekend als 't Molenland en het Gerrit Gerritsen erf. Er ligt nu een waterplas van ca. 50 bij 50 meter met uitlopers



Basismodel eendenkooi

- | | | |
|-------------------------|-------------------------|-----------------------|
| 1. de kooiplas, het wed | 6. de vanderhandse kant | 11. de observatiehut |
| 2. de sating, de saad | 7. het scherpe eind | 12. het kooihuisje |
| 3. de borst | 8. de rietweg | 13. het kooipad |
| 4. de vangpijp, de keel | 9. de spartelkorf | 14. enkele fruitbomen |
| 5. het vanghokje | 10. het wenhok | 15. een griendje |
| | | 16. het kooibos |



van ca. 15 meter in de vier hoeken. Aan de westkant van de plas zijn resten van een oude beschoeiing naar boven gebracht, en in de nabijheid daarvan restanten van een bakstenen fundering, mogelijk van een klein schuurtje. De sloot die de kooi vroeger omringde is gedeeltelijk niet meer aanwezig.

Het kooibedrijf

Toch is het beslist de moeite waard eens terug te kijken naar een typisch 'oud Hollands' bedrijf als de kooikerij. De kooiker, als eigenaar of huurder van de eendenkooi, kon er met het vangen van eenden zijn gezin goed van onderhouden. In ons waterrijke Nederland zijn vogels als eenden altijd erg talrijk geweest, en het is dan ook niet verwonderlijk dat onze Eemnesser voorouders een inrichting als een eendenkooi hebben aangelegd. Daarmee kon de geliefde eendenbout niet alleen gemakkelijk, maar ook geruisloos worden bemachtigd, zodat andere wilde vogels niet meteen in paniek naar elders vluchtten. Niet alleen water, voedsel en rust, maar ook aanlegmogelijkheden en afzetgebied waren in de Eemnesser polders ruim aanwezig. Het regelmatig onder water lopen van het omringende land droeg bij aan de aanwezigheid van een groot aanbod van watervogels.

De eendenkooien in de verschillende delen van ons land zijn in grote trekken

ongeveer gelijk. Ze bestaan uit een plas water met één tot wel negen gebogen slootjes, de vangpijpen, die in een vanghok eindigen. Langs deze vangpijpen zijn ca. 2 meter hoge rietschermen aangebracht. Deze zijn afgedekt met netten of gaas, vroeger met gebogen elzen of wilgen takken om het wegvliegen van de vogels te voorkomen. Het geheel ligt te midden van een hoog opgaand waterrijk kooibos. Dit bos is voor de rust op de plas en als bescherming tegen de wind. De eendenkooien werden wel uitgegraven en beplant, maar ook aangelegd rondom oude dijkdoorbraken. Het kooibedrijf heeft een omvang van gemiddeld 2 ha, waarvan de kooiplas, het wed genoemd, een grootte heeft van circa 0,75 ha. Het merendeel van de kooien is gegraven en heeft een zo genoemd 'rogge ei model' waarbij in vier veel voorkomende windrichtingen een vangpijp is aangelegd. In de buitenbocht zijn de rietschermen los en schuin van elkaar geplaatst. De kooiker kan hierdoor de eenden op de plas zien zonder dat de eenden hem zien of horen. Buiten het onderhoud in de kooi moet de kooiker ook zorgen voor voldoende halftamme eenden, de staleenden. Die worden door de kooiker regelmatig gevoerd, maar ze vliegen ook rond in de omgeving en brengen bij hun terugkomst vaak de echt wilde eenden mee naar de kooiplas. Daartoe plaatst hij in het kooibos broedkorven in de hoop dat deze bewoond gaan worden door de staleenden. Na het uitkomen der eieren blijven deze nakomelingen in de buurt van de eendenkooi en worden vertrouwd gemaakt met het zwemmen naar en in de vangpijpen. In de winter moest hij ook zorgen dat (een deel van) de kooiplas en een vangpijp ijsvrij werden gehouden zodat de eenden ook dan op de kooiplas konden landen.

In de wintermaanden worden op de kooi meestal eenden (en andere watervogels) gevangen die in noordelijker streken hebben gebroed. In de zomer, direct na de broedtijd, worden ook grote aantallen gevangen. Dit zijn dan de jongen van staleenden, die in de directe omgeving van de kooi hebben gebroed.



Kooikerhondje

Het Kooikerhondje

De eendenkooien in Nederland hebben ook gezorgd voor de instandhouding van een heel ander dier, namelijk het kooikerhondje. Dit kooikerhondje is bekend als een vrolijke, niet luidruchtige, goedaardige en bijzonder attente hond, die echter fel is op ongedierte. De hond heeft dus eigenschappen die de kooi-

ker goed kan waarderen als zijn assistent. Het kooikerhondje bezit echter nog een bijzondere gave, namelijk dat hem geleerd kan worden te reageren op handgebaren van zijn baas en dat maakt hem geknipt voor zijn taak bij de werkzaamheden in de eendenkooi. De hond van de kooiker kwam vrijwel nooit van het kooiterrein af, ook in de nacht niet, zodat het dier gewend was om alleen te zijn in de kooihut of –schuur. Naast de taak van eenden lokken was er nog een taak voor het kooikerhondje weggelegd, het verdelgen van ongedierte, zeker in de broedtijd van de eenden.

Geschiedenis en rechtregels

De oudste bekende schriftelijke vermelding van een eendenkooi stamt uit 1453. Ook wordt er dan vaak gesproken over een ‘Vogelkoye’ of ‘Fogelkooy’. In die kooien werden er dan niet alleen eenden maar ook meerdere (water)vogels gevangen. Het jagen door middel van een vogel- of eendenkooi was oorspronkelijk voorbehouden aan diegene die het recht van ‘vogelarij’ had. Dat is het recht om vogels met behulp van vogels (veer met veer) te vangen. In 1698 werd in Utrecht aan kooikers toegestaan dit rustgebied met palen af te bakenen.

Het aantal eendenkooien is sinds de Franse bezetting redelijk bekend. Vanaf die tijd bestaat er een registratiearchief. Onder Napoleon kwam in 1807 een jachtwet tot stand die (waarschijnlijk) volgens Utrechts voorbeeld onder andere



Eendenkooi in het polderlandschap bij Uitgeest.

HKE-66

het recht van eendenkooi regelde. Bestaande eendenkooien konden behouden worden, onder voorwaarde van registratie, voor telkens een periode van vijf jaar. Indien men de registratie achterwege liet, verviel het recht om een eendenkooi te mogen houden.

Bij de uitvoering van het kooibedrijf, maar ook uit het oogpunt van natuurbehoud, is het afpalingrecht uit de jachtwet een positieve eigenschap waarmee rust en stilte worden gewaarborgd. Om die reden hebben de meeste eendenkooien een 'afpalinggebied' in een cirkel rond de kooi. De straal van deze cirkel bedraagt meestal 753 of 1130 meter vanuit het midden van de kooi. Deze afstand is bepaald door in het verleden gebruikte 200 respectievelijk 300 'Rijnlandse Roeden'. Binnen deze cirkel mag ter wille van de rust in de kooi niet gejaagd worden en men biedt ook andere vogels daar rust. Onder de huidige Flora- en faunawet is het afpalingrecht alleen nog gewaarborgd wanneer er ten minste één vangpijp gebruiksklaar is en de kooiplas een diepte heeft van minimaal 50 centimeter.

In 1813 waren er 264 geregistreerde kooien, die samen ongeveer 300.000 eenden per jaar ving. Er wordt echter aangenomen dat er veel meer eendenkooien waren dan er vanaf 1813 officieel bekend zijn en dat de vangsten veel groter waren. Nu telt ons land nog 116 geregistreerde eendenkooien, waarvan 60% eigendom van een natuurbeherende organisatie. In de 'actieve' eendenkooien worden nog kleine aantallen eenden gevangen. In de 'natuurbeschermingskooien' zijn de vangsten veelal gering. In 1990 zijn er in de provincie Utrecht nog slechts 3 eendenkooien bekend, 1 van Natuurmonumenten en 2 van Staatsbosbeheer. De kooi in Eemnes wordt niet meer genoemd.

Het vangen

In het kort komt het vangen van de eenden op het volgende neer. Op de kooiplas zwemmen de staleenden van de kooiker en hun aanwezigheid en gekwaak lokt overvliegende eenden ook daarheen. De kooiker kiest dan (enige malen per dag) een vangpijp waardoor de wind in de richting van de plas waait. Eenden vliegen namelijk altijd tegen de richting van de wind in op, zodat ze bij hun vlucht dieper de pijp in gaan. De kooiker strooit daar wat voer, de staleenden kennen dit en komen daar op af, gevolgd door de vreemde eenden. De kooiker moet nu de vreemde eenden steeds verder in de vangpijp lokken tot hij ze het vanghok in kan jagen. Achter de rietschermen kan de kooiker langs de pijp lopen, naar binnen kijken zonder zelf te worden opgemerkt. De bocht in de sloot is noodzakelijk opdat de eenden in het begin van de vangpijp niet kunnen zien wat er verderop en in het vanghok gebeurt. Ze zouden de vlucht nemen en nooit terugkomen, zo dom zijn eenden nu ook weer niet. Zijn er genoeg eenden op de kooiplas geland en de vangpijp binnengekomen, dan gaat het er om hun nieuwsgierigheid te winnen en ze dieper de vangpijp in te lokken. Hij heeft lo-

pend in de richting van het vanghok, wat voer gestrooid, waaraan de staleenden zich te goed doen. Dat lokt de wilde eenden ook verder in de richting van het vanghok. Omdat niet alle eenden altijd hongerig, maar wel steeds nieuwsgierig zijn, schakelt de kooiker nu zijn hond in. Die moet nu de rest doen.

Zoals al gezegd reageert het kooikerhondje op handgebaren van zijn baas en daar maakt de kooiker gebruik van. Steekt hij



Einde van de vangpijp.

één vinger omhoog dan gaat het hondje rond het scherm lopen dat zich dicht bij de kooiplas bevindt. Aan de binnenzijde van het scherm loopt het hondje van de kooiplas af, in de richting van het vanghok. Buiten het scherm, niet zichtbaar voor de eenden, loopt hij terug in de richting van de kooiplas. De eenden zien het hondje dus alleen met zijn pluimstaart in de richting van het vanghok lopen. Dat schijnt de eenden te prikkelen. Nieuwsgierig zwemmen ze met de staleenden mee de vangpijp in, vooral ook omdat iedere keer als het hondje zich laat zien een beetje voer over het scherm wordt gegooid. Gaat alles naar wens, dan steekt de kooiker twee vingers op, en gaat het hondje nu rond het volgende, meer in de richting van het vanghok geplaatste scherm lopen. Zo herhaalt zich steeds het aanlokken van de eenden waardoor zij tot dicht bij het vanghok komen. Als de kooiker vindt dat er genoeg eenden bij het vanghok zijn gekomen dan springt hij plotseling achter hen te voorschijn en drijft ze het vanghok in.

De staleenden weten wat er staat te gebeuren en zij zwemmen terug naar de kooiplas. De vreemde eenden willen zich in veiligheid brengen maar het gaas boven hen maakt dit onmogelijk en spoedig zijn zij het kind van de rekening. De kooiker moet de eenden nu vlug uit het vanghok halen om ze te ringen of pijnloos te doden, want aanhoudend rumoer van tegenstribbelende eenden doet op de kooiplas veel eenden op de vlucht slaan.

Gezegden

Ook in ons taalgebruik zijn een aantal gezegden uit de kooikerij afkomstig. Zo zal de kooiker zijn werk graag 'achter de schermen' doen. Een ander gezegde betreft de eenden, hoewel zij de vangpijp in vluchten zullen zij toch 'de pijp uit gaan'.



Geniekaart van een gedeelte van de Provincie Holland. Manuscript getekend door P.A. Ketelaer in 1769.

In de cirkel is de Eemnesser eendenkooi aangegeven.

Manuscripten en kaarten

Op veel landkaarten wordt de plaats van de eendenkooi aangegeven. Op een achttal, mij bekende, topografische- en kadastrale kaarten wordt het model van de kooi met de kooisloot ook ingetekend. Deze dateren van 1832 tot 1948. Op een manuscript van een 'Kaarte van de Provincie Holland' getekend in 1769 staat in de 'hoek van de Veendijk en de Agterkade' de vogelkooi ook aangegeven.

Eigenaren en kooikers

Mogelijk stamt de eenden- of vogelkooi uit 1697. Dan namelijk koopt Jaepie Alberts, gescheiden van Jan Jacobse, 3

dammaten land in het Gerrit Gerritsenerf. Deze 3 dammaten zijn in oppervlak gelijk aan de 2 morgen die in 1762 worden genoemd. Dit is circa 1,5 hectare. Waarschijnlijk wordt daar dan de kooi gegraven en aangelegd. Vijf jaren later wordt op die plaats voor het eerst de kooi in documenten genoemd.

In 1702 is Heer Pieter van Wickevoort, bewoner en eigenaar van het huis Eemlust aan de Wakkerendijk, de eigenaar van de 'vogelkooi'. Bij een overstroming in maart 1702 heeft de kooi veel schade opgelopen. 't Kooihuys komt dan voor op een schadelijst van 28 'Huysen die onder den voet liggen' in Eemnes Buytendyck. Beheerder en kooiker is in die tijd Jelle Martense.

In 1703 heeft de kooi wederom veel schade opgelopen, nu door een hevige storm. Er zijn nu twee schadelijsten opgesteld. Op de eerste lijst van 14 december komt Jelle Martense voor als eigenaar en kooiker. De kooi is 'door de wind beschadigd'. De tweede lijst is van 17 december en daarop is Pieter van Wickevoort weer de eigenaar en Jelle Martense de 'bruycker'. Nu wordt vermeld dat het kooihuys 'niet opgebouwd' is.

In oktober 1711 is er een taxatie voor inning der belastingen in Eemnes Buytendijk. De waarde van de kooi wordt dan geschat op 425,-- gulden. Jan en Maria van Wickevoort zijn in dit taxatiedocument de eigenaren. Maria van Wickevoort is getrouwd met Abraham Beck, woonachtig in Amsterdam.

Van 1714 tot 1718 zijn er vier huurcontracten bekend waarin de Heer Pieter van Wickevoort (als eigenaar?) de 'koye in 't molenland' verhuurt aan Gerrit Bartzn. Boor.

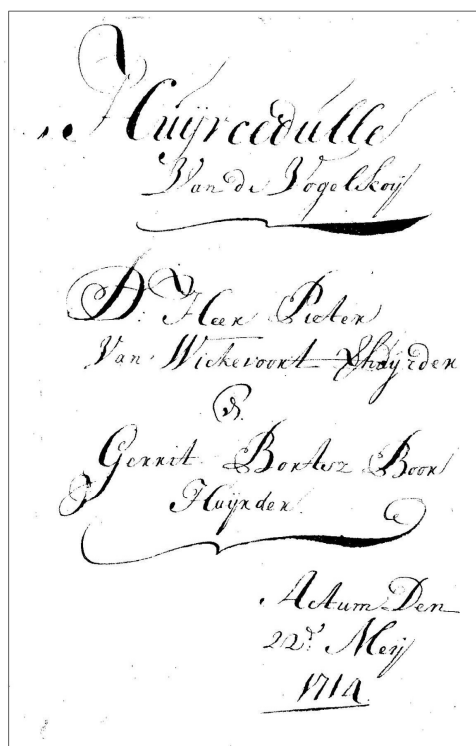
Vanaf 1733 is Pieter Beck woonachtig in Amsterdam de eigenaar. Pieter Beck is een kleinzoon van Pieter van Wickevoort. Ook nu huurt Gerrit Bartzn. Boor, volgens drie contracten tot 1745 de kooi.

Vanaf 1746 tot 1759 zijn er vier huurcontracten met Pieter Beck als eigenaar, maar nu met Gerrit Gerritzn. Boor als huurder en kooiker.

In 1760 komt de Heer Johan van Veeren, ambachtsheer van Bunschoten als eigenaar voor, en hij verhuurt de vogelkooy aan Jan Besselsz. Beijtel. Echter pas op 3 maart 1762 transporteert Pieter Beck zijn goederen onder Eemnes Buyten-dijk aan de Heer Johan van Veeren, waaronder de vogelkooy op het Gerrit Gerritsenerf en 't Molenland met al zijn toebehoren.

Op 9 december 1761 verkoopt Johan van Veeren een geotrooierde vogelkooy met boom- en houtgewas, rietschuttingen, netwerken, tamme of kooyvogelen, die bij de aanvaarding van de kooy zullen gehouden worden, aan Jan Besselsz. Beijtel. Op 3 maart 1762 vindt het transport plaats van de verkoop der vogelkooy met toebehoren groot zijnde 2 morgen, aan Jan Besselsz. Beijtel en Marritje de Lang, voor 1816 gulden en 10 stuivers. Bij het transport blijft genoemde vogelkooy legataris (een testamentaire beschikking) verbonden ten behoeve van de minderjarige kinderen van Marritje de Lang uit haar eerdere huwelijk met Roelof Zwaan. Zij verkrijgen hiermee het eerste recht de kooi voort te zetten.

Op 22 april van dat zelfde jaar vestigen Jan Besselsz. Beijtel en Mar-
HKE-70



Huurovereenkomst anno 1714

ritje de Lang een geotrooide eendenkooi met het geen daaraan behoort in 't Molenland en Gerrit Gerritsenerf. Dit verschaft hen het recht van 'vogelarij'. Zij sluiten daarvoor een lening van 500,00 gulden af bij de Heer Carel Gabrij met de kooi als onderpand.

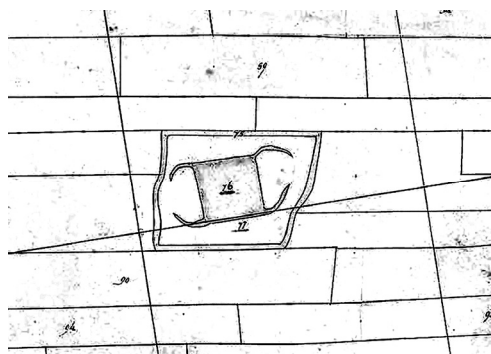
De familie Beijtel woonde in de hoek van de Veendijk en de Gemene weg, in die tijd ter hoogte van Meentweg 125. Dit wordt in 1790 verkocht.

Op 29 april 1783 overlijdt Jan Besselsz Beijtel. Zijn zoon Bessel zet de kooierij voort, en niet de kinderen van Roelof Zwaan uit het huwelijk met Marritje de Lang zoals hiervoor genoemd. Bessel Beijtel woonde in die tijd ter hoogte van Meentweg 105. Vanaf 1826 is Mijntje van de Bunt kooivrouw. Haar man Wouter van de Bunt is dan kooiknecht. Ook Jannetje Houtman wordt in die tijd genoemd als kooiknecht.

Gard Koppen uit Blaricum koopt in een publieke verkoop tussen 'den eerste April en den eerste September 1830' van Bessel Beijtel uit Eemnes in de Hei-nellenpolder te Veld, Bos en Eendenkooi groot 138.1 ca.

In de Oorspronkelijk Aanwijzende Tabel uit 1832 (vooruitlopend op het Kadaster van 1834) staat echter Rutger Koppen van beroep bouwman in Blaricum als eigenaar vermeld. De eendenkooi ligt in sectie B 75, betiteld als 21,20 ca. water. Het bij de kooi behorende land ligt op sectie B 76 en B 77, respectievelijk 33,60 en 78,30 ca. hooiland.

In 1840 blijft Rutger Koppen, na successie (scheiding) de eigenaar. De eendenkooi is ook dan nog 21,20 ca. groot, het omringende land is verenigd in sectie B 525 en 111,90 ca. groot.



Fragment van een topografische kaart uit 1832, getekend door landmeter B. van Zijlmans. Hierop de kooi met kooisloot.

In 1877 worden Jan en Lambert Pieter Rokebrand, landbouwers te Blaricum, de eigenaars. Zij verkrijgen het bezit vanuit een scheiding.

In 1888 krijgen Lambert Pieter Rokebrand en Matje de Zaaijer, veehouders te Blaricum, de eendenkooi en het omringende land, vanuit een scheiding der goederen, in hun bezit. Mede eigenaren zijn dan Gijsbert Rokebrand en Marietje Heerschop.

In 1900 koopt Klaas Gerritz. Rigter, broodbakker te Blaricum de eendenkooi en het omringende land.

In 1913 verkrijgt Antonie Tak, kastelein te Blaricum, vanuit een scheiding de eendenkooi. Het omringende land wordt nu betiteld als hooiland.

In 1928 is de weduwe van Antonie Tak, Cornelia Emerentia van Thienen de eigenaar. Zij is koffiehuishoudster te Blaricum. Ook nu is het omringende land, hooiland.

In 1941 koopt Jacobus Johannes Hendrikus van Weijthrother de eendenkooi en het bijbehorende land. Anna Maria Isabella Feitz is vruchtgebruiker. Zij zijn beiden zonder beroep en wonen ook in Blaricum.

In 1942 worden de eendenkooi en het bijbehorende hooiland met andere percelen in de Noord Polder te Veld ingebracht in de ruilverkaveling 1942. Zij komen uit de ruilverkaveling als grasland wederom ten name van de Familie Weijthrother. Zij verpachten enkele percelen waarin ook de eendenkooi, aan Jacob Mulder uit Huizen.



Op deze foto van Natuurmonumenten uit 2003, is links de Eemnesser eendenkooi duidelijk herkenbaar.

HKE-72

Door een boedelscheiding in 1952 gaat 1/3 deel naar van de percelen naar Eduard Maria Langemeijer, verpleger te Heilo. Wilhelmus en Eduardus van Iersel, arts en opzichter te Goirle verkrijgen elk 1/6 deel. Het overige 7/21 deel blijft in de Familie Weijhrother.

In 1966 wordt de “Ridderlijke Deutsche Orde, Balije van Utrecht” gevestigd te Utrecht eigenaar. Deze Orde bezit dan circa 25 ha. grasland met daarin de resten van de eendenkooi in de Noordpolder te Veld.

Jan G. C. Hilhorst en Corrie J. Verdam, veehouders te Eemnes kopen in 1992 enige hectaren grasland van de hiervoor genoemde Orde. Het sectionummer wordt nu H 474 gedeeltelijk. De resten van de eendenkooi zijn hier in gelegen. In overleg met de Familie Hilhorst worden in het najaar van 1999 door de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten de restanten van de eendenkooi volgens de oude contouren opgegraven.

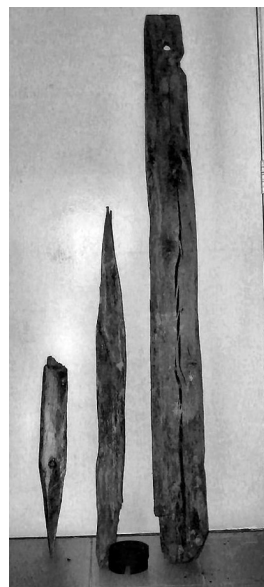
Om de eendenkooi deel uit te laten maken van een aaneengesloten natuurgebied ruilen in 2001 de familie Hilhorst en de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten te 's-Graveland de eendenkooi en het omringende land voor een overeenkomstig stuk grasland. Het sectionummer wijzigt daardoor in K 343.

Teus Roodhart die het meer oostelijk gelegen deel, grenzend aan de kooi, lange tijd pachtte, kan zich de overblijfselen van de eendenkooi nog goed herinneren. Zo was er van het vangen van eenden al lang geen sprake meer. De vangpijpen waren volledig dicht gegroeid maar de vorm van de beschoeiing was nog goed herkenbaar. De elzen, waarvan de naar elkaar gebogen takken het wegvliegen van de eenden moesten voorkomen, waren geheel uit hun model gegroeid. De rietschermen waren verdwenen en het kooibos een grote wildernis.

Jacob Mulder heeft tientallen jaren het grasland, met daarin de eendenkooi, van verschillende eigenaren gepacht.

In de jaren 1950-1970 heeft hij alle bosschages omgezaagd en verwijderd. De kooiplas is daarna verder dicht gegroeid, maar niet gedempt. Teus Roodhart en Arie Hoogeboom, in die tijd Meentweg-bewoners, herinneren zich nog dat rond 1970 het gras in de vangpijpen gemaaid kon worden met paard en maaimachine. Men moest echter wel doorlopen anders verzakte het geheel.

Ook wordt er nog een ander opmerkelijk verhaal genoemd. De in verval ge-



Enige restanten van de in 1999 door natuurmonumenten opgegraven Eemnesser eendenkooi

raakte kooi werd in vroegere jaren voor nog een doel gebruikt, namelijk het ‘ganzenflappen’. Enkele dorpsbewoners vingen er ganzen als het vee het land uit was. Voor buitenstaanders was dit vooral voor ‘wetenschappelijke doeleinden’ maar het ging hen om eigen consumptie of om in de wintermaanden wat extra’s te verdienen. Zij legden daarvoor grote netten langs de kooisloot. Elk net werd gespannen tussen twee slagstokken. Hieraan zaten strakke veren die deels zijn ingegraven en bedekt met gemaaid gras zodat het vangstelsysteem vanuit de lucht voor de wilde ganzen niet zichtbaar was. Een klem houdt het net aan de grond. Door die klem los te trekken, schiet het net omhoog, slaat over, en klapt dicht.

In de kooisloot werden twee of drie tamme ganzen door middel van een touw van enkele meters aan een poot vastgezet. Deze lokganzen noemden ze ‘vaststaanders’. Doordat het net van de sloot af dicht klapt, komen de eigen ganzen niet onder het net. Dan trekken de ‘flappers’ met een lang touw aan de klem zich terug in de bosjes of achter een rietscherf. Hier staan nog een aantal familieleden van de ganzen in een kist. Nu begint het wachten op een koppel overtrekkende wilde ganzen. Zodra die in het zicht komen wordt er op een houten lokfluit geblazen. Als de wilde ganzen de goede richting in slaan, worden de ganzen uit de kist losgelaten. Zij vliegen luid gakkend naar de vaststaanders, hun familie, die hen ook luid begroeten. Dit zien en horen de wilde ganzen en zij willen zich bij de lokganzen aansluiten omdat daar voedsel te verwachten is. Als zij zijn geland en binnen het bereik van de netten zijn, wordt de klem losgetrokken, en zijn zij ‘het kind van de rekening’.

Ten slotte

Sinds 1840 zijn er door de eigenaars van de kooi uit Blaricum geen afdrachten betaald aan de Provincie Utrecht voor het behoud van het afpalingrecht. Of dit misschien aan de provincie Holland is betaald heb ik niet kunnen achterhalen. Zij hebben de eendenvangst waarschijnlijk meer als bijverdienste gebruikt.

Het verval van de eendenkooi is mogelijk ook bespoedigd doordat het Waterschap Eemnes vanaf 1879 jaarlijks jachtvergunningen verstrekke in de Eemneser polders. Indien de kooi-eigenaren in die tijd inderdaad niet betaalden voor het kooirecht was het niet mogelijk rechten te ontfanen op de inbreuk van het afpalingrecht. Ook de jachtwet werd vanaf begin 1923 van toepassing op het gebruik van eendenkooien en daardoor werden de vangtijden beperkt. Vanaf 1900 en zeker na 1923 zullen er geen of niet veel eenden meer gevangen zijn.

Literatuur

Archief Eemland
Het Utrechts Archief
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
Vereniging Het Nederlands Kooikerhondje.

HKE-74

Correctie van artikel Eemnesser gemaal

In de voorgaande uitgave van de HKE heb ik een stuk geschreven over gemaal Eemnes. Hier zijn wat foutjes in geslopen die door oplettende lezers zijn opgemerkt.



- De foto op blz. 29 meldt dat in de jaren 50 de sluis werd afgesloten door een betonnen keermuur. Dat klopt, maar de foto is van de vroegere burgemeester Van Ogtrop, voorjaar 1940. Het gaat vermoedelijk om een reparatie aan de sluis, en niet over het daadwerkelijke dichtmetselen. De foto van de familie Prinsen (pag. 31) is gedateerd op augustus

1940 (ook van de heer Van Ogtrop). De foto's zijn genomen tijdens de ruilverkaveling (1938-1942).

- De Eemnesservaart is niet in 1598 gegraven, maar in 1589.
- De machines die nu in het gemaal te bezichtigen zijn dateren van rond 1921. In dit jaar is ook het stoomgemaal verkocht. Het elektrische gemaal is pas in 1923 officieel in dienst gesteld.
- Enkele gegevens maken duidelijk, dat de korenmolen in Ovezande in Zeeland is ontstaan uit de watermolen bij de sluis van Eemnes. Uit de foto op blz 34 in het boekje "Eemnes in oude ansichten, deel I" blijkt, dat de korenmolen aan de Molenweg er in 1912 nog in volle glorie stond. Daarbij staat ook, dat van die molen de wieken in 1916 zijn verwijderd en dat de molen in 1928 is gesloopt.

Richard Sierat

Correctie van artikel Vierkante Bosje

Al snel na distributie van het kwartaalboekje van maart 2006 ontving ik tevreden stellende reacties over het artikel "Geschiedenis van het Vierkante Bosje" en over de "herinneringen" van bewoners. Tjebbe van Hees, die zeer betrokken was bij de ontwikkeling van het gebied, gaf echter ook kritiek. Op blz 17 had de volgende zin niet gepubliceerd moeten worden, omdat die niet een juiste voorstelling van zaken geeft:

Door bezwaren van omwonenden tegen de plaats van de clusterschool, moest het Gemeentebestuur nog een aanpassing doen om een compromis te bereiken.

Het misverstand is bij ondergetekende ontstaan door het interview met de architect Henk van der Pool, dat is verschenen in de Gooi- en Eemlander van 21 september 2005. Dat artikel had als kop "Af en toe door de knieën gaan" en gaf de indruk van een compromis in een laat stadium. Die indruk werd onderschreven door Eemnessers die de zaak globaal hadden gevolgd. Naar achteraf bleek een verkeerde indruk, hetgeen nu ook door de Gemeente is bevestigd. De ligging van de clusterschool ten opzichte van de omgeving is niet het ideaalbeeld van de architect geworden, maar ook is de afstand van 28 meter tussen het schoolgebouw en de woningen kleiner dan de minimaal 35 meter, die

de bewoners lange tijd hadden verwacht. Er zijn geen veranderingen aangebracht om deze verslechtering voor de bewoners te compenseren.

Door een andere reactie bleek ook wat meer duidelijkheid gewenst over de eigenaren van de grond in de afgelopen 10 jaar. Dat betreft twee eigenaren van de "rest oostkant" van het Vierkante Bosje (kadastraal G1901), die zijn genoemd op blz 19. Zowel Vos Holding (in 1998 eigenaar) als Heymans Vastgoed (in 2004 eigenaar) zijn nauw verbonden met de projectontwikkelaar en uitvoerende bouwmaatschappij Vos & Teeuwissen, die ook op blz 16 is genoemd.

Rom van der Schaaf

Interview met Gerard Bos

Door **WIM HILHORST Jzn.**

Het is een simpele waarheid, maar wie wil leven, moet eten. En eten haalt de mens uit de natuur. Nergens anders vandaan. Of het nu een zak patat is of kaviaar, een stuk leverworst of een bord reurom. Alle voedsel komt uit de natuur. Alleen willen steeds meer mensen dat niet weten. We lusten nog wel een kip, maar niet als we hem hebben zien lopen. En velen hopen dat hun biefstuk uit de fabriek komt en niet van een lieve koe met donkere ogen.

Gerard Bos is anders. Hij weet nog als geen ander waar zijn eten vandaan komt: uit de polder! Daar lopen immers die koeien, waar we de melk van drinken en het vlees van eten. Daar lopen ook de hazen en zwemmen de vissen en vliegen de eenden. Allemaal eetbaar.



Bos bij het gemaal: "Daar heb ik prachtige jaren beleefd."

We hebben afgesproken bij het gemaal bij de sluis. Hij heeft 20 jaar gewerkt in algemene dienst bij het Waterschap; van 1975 tot 1995. Hij is nu 75 jaar. Dat werk hield van alles in: waterlopen open houden, bruggen in elkaar lassen en ook optreden als machinist van het gemaal. “Ik heb daar heel wat nachtjes doorgebracht. Als er veel regen viel, moest het gemaal dag en nacht doordraaien. En daar moest je bijblijven. Om de zoveel tijd moest je met de vetspuit rond. En regelmatig moest je buiten bij het rooster drijfhout verwijderen met de plukhaak. Dat gaat tegenwoordig automatisch. En als er toch een stuk hout in het maalwerk was geraakt, dan moest de machine stilgezet en opengemaakt worden. In het gebouw was een kamertje gemaakt met een luie stoel. Als er iets mis ging dan werd je vanzelf wakker gemaakt doordat de aandrijfband ging staan klapperen.”

Het opstarten van het gemaal was een ritueel. We hebben het geluk, dat een aantal oud-collega's van Gerard aan het werk is om het gemaal in orde te maken voor de komende molen- en gemalendag. Bos kan alles laten zien. Het gemaal bestaat uit een dikke buis. Voordat het maalwerk in werking wordt gezet, wordt de buis vacuüm gezogen. Van beide kanten wordt daardoor water de buis ingezogen. Als de buis vol is, wordt het maalwerk in gang gezet. Bos trekt aan stangen, haalt handels over, opent en sluit luiken, controleert de druk en... nee, hoor. De machines kunnen nog draaien, maar het oude gemaal kan niet meer werken. Daarvoor in de plaats is het nieuwe in gebruik genomen: een grijze kast met lampjes en nietszeggende metertjes. Daar blijf je geen nacht meer voor wakker.

Onvermijdelijk komt een aantal oude verhalen naar boven. Over Bosch van Drakesteijn, de oude dijkgraaf in die beruchte stormnacht. Het regende pijpenstelen. Alle gemalen in de Eempolder werkten op topcapaciteit. De machinisten niet minder. De oude dijkgraaf voelde goed aan dat zijn mensen een hartversterkertje nodig hadden. Hij ging door die stormnacht langs zijn mensen met een fles rum. Dat werd gedronken uit plastic bekertjes, maar smaakte er niet minder om. Een prima vent. Gerard Bos maakte ooit kennis met die oude dijkgraaf. Hij stelde zich voor: “Bosch van Drakesteijn” Gerard Bos: “Van hetzelfde, maar dan zonder Van Drakesteijn”!

En natuurlijk over de stropers, die fuiken hadden staan in de weteringen en in de waaien. Bos belde ze op voordat hij met de maaiboot door de weteringen ging. Hij wilde weten waar ze stonden, zodat hij kon voorkomen dat zijn schroef vastliep in de fuiken. Als dank werd er eens een zak met koolduiven thuis afgeleverd. Een collega had een andere oplossing. Hij haalde de fuik leeg en legde hem netjes op de kant. “Voor wat hoort wat”!

Gerard Bos: “Er is een tijd geweest, dat de Eem erg vervuild was. In die tijd kwamen de vissen de buitenvaart in, richting sluis, om het gif in de Eem te ontwijken. Wij schepten dan de vissen van de buitenvaart de polder in om te zor-



HKE-79

gen dat ze verder konden in goed water. En dan hield je wel eens een snoekbaars apart.”

Je houdt wel van vissen, hè?

Gerard Bos: “Als we thuis zijn, zal ik je een foto laten zien van een karper van tegen de dertig pond. Ik heb hem daar in mijn handen. Er zit zo’n pens onder. Zo breed was die. Er zat kuit in, anders was die zo zwaar niet. Die ving ik aan de rand van het IJsselmeer.

Ik haalde ook wel eens een nacht door. Als ze overdag niet bijten, kun je het ’s nachts proberen. En als het dan donker is met lichte maan, dan heb je kans dat je de reeën uit Flevo-land ziet komen. Die zwemmen ’s nachts wel eens over.

Overdag kan het je ook gebeuren, dat er van die jonge meiden liggen te zonnen bij mijn visplek. Helemaal naakt. Ik laat me daar niet door afleiden. Je bent visser of niet.”

“Ik ben ook wel eens in de sluis gevallen door een snoek. Ik stond halverwege de sluis. Mijn voet stond een beetje ongelukkig bij een paaltje en door een onverwachte ruk werd ik uit balans gebracht. Ruggelings viel ik erin. Ik kon helemaal niet zwemmen. Gelukkig heeft een collega me eruit gehaald. Mét mijn hengel en mét de snoek!

“Vroeger zat er nog paling in de polder. Als de avond er goed voor was, dan zette je met al je hengels in op de paling.” En dan blijkt ook Bos de taal te spreken, die iedere goede visser beheerst: het Latijn, het visserslatijn wel te verstaan. Er wordt dan gewezen op de pols om de dikte van de paling aan te duiden. En als het om het gevecht met een karper gaat, dan zou de argeloze toehoorder kunnen denken, dat het om een gevecht met een krokodil gaat. We genieten er beiden van.

En viel dit allemaal onder het hoofdstuk Stropen of onder het hoofdstuk Jagen?

Bos: “Mijn zwager zei wel eens: ‘Jagen is stropen met vergunning’. Maar ik had altijd wel een vergunning. Zoals elke visser heb ik wel te maken gehad met

HKE-80



*Visserlatijn: een karper als een ...
(vul zelf in, maar niet te zuinig!)
Latijn: Cyprinus carpio*

controles. Het gebeurde eens, dat er controle kwam van iemand, die we zojuist een wulp uit de lucht hadden zien schieten. Die kwam ons vertellen, dat we op een verkeerde plek zaten te vissen. Mijn zwager wees hem op zijn weitas en op de wulp, die daarin zat. Ook koddebeiers kunnen zich wel eens vergissen.”

“Op een keer zat ik te vissen, toen er gecontroleerd werd op strikken. Ik zat op een plek, waar vlakbij een strik met een haas werd gevonden. Daar werd ik op aangesproken. Het leek mij een mooie haas en ik stelde voor dat ik die meenam. Maar dat leek hem geen goed idee. Ik ben toen op een andere plek gaan zitten vissen. Toen de man uit het zicht was, heb ik de haas gepakt en thuis





HKE-82

klaargemaakt. Een half jaar later vroeg de man me nog eens of ik had gezien, wie die haas had weggehaald. Ik heb hem geantwoord, dat hij erg goed smaakte.”

“Het was bekend dat die man zelf stroopte. Als het in de winter had gesneeuwd, dan ging hij naar de boomkweek om konijnen te knuppelen. Konijnen en hazen laten zich insneeuwen. Aan de buitenkant zie je alleen nog twee luchtgaatjes in de sneeuw. Daar ademen ze door. En dan is het gemakkelijk om ze met een knuppel te bejagen. Dat deed die man en dat wisten wij. Daardoor had hij elk moreel recht verloren om anderen aan te spreken op mogelijk onjuist gedrag.”

“Ik heb ook wel eens een konijn of een haas uit zijn lijden geholpen. Ik was elke dag in de polder. Als ik dan een beest zag dat lag te sterven, doordat hij was aangereden of doordat ik hem met de maaimachine had geraakt, dan hielp ik hem uit zijn lijden en nam hem mee. Vooral langs de Bisschopperweg naar Bunschoten werden er veel aangereden. En omdat ik er elke dag langskwam, wist ik welk beest nog vers was en welke oud. Die verse kun je gerust opeten.”



Bos in de polder.

Wat misschien niet met zoveel woorden in zijn vergunning stond, was het jagen op eenden. “Als je langs de wetering liep, dan wist je dat die beesten graag hun nesten verborgen in een strook brandnetels of distels. Koeien vreten dat niet. Als je dan snel was, dan kon je ze zo pakken. Ze vertrouwden erop dat ze goed beschermd waren door de brandnetels. Je zat dan wel even onder de bulten, maar dat ging wel weer over.”

“En toen we jong waren, gingen we peuren. Je neemt een bosje wormen en die rijg je met een stopnaald aan elkaar. (Gerda Bos was dus altijd haar stopnaalden kwijt!) Dat bosje hang je in het water en dan lijkt het net of je stroomschokken krijgt. De palingen vallen met geweld op de wormen aan. Dan haal je het geheel naar boven en schud je uit boven je paraplu. Daar vallen ze in een net, dat onderin is vastgemaakt”. Duidelijk is in ieder geval, dat dit nu verboden is. Onduidelijk blijft of Gerard in die tijd de juiste vergunningen had. Het was in ieder geval toen wel mogelijk om een vergunning daarvoor te krijgen.

Heb je nooit eens gezocht naar kievitseieren?

Bos: “Nee, daar heb ik nooit mijn best op gedaan. Ik vind wel eens een nest, maar ik raap ze niet leeg. Ik weet wel hoe het moet met een verrekijker. Maar het blijft moeilijk zoeken.

In de oorlog heb ik wel eieren geraapt. Toen hadden de Duitsers de polder vol willen laten lopen met water. Uiteindelijk stond er een laagje water, want die Duitsers kregen het niet goed voor mekaar. Er stonden landen helemaal blank, maar er waren er ook waar nog een ruggetje grond boven het water uitstak. De vogels legden daar alle eieren op. En als je daar ging rapen, dan had je zo een emmer vol, eendeneieren, kievitseieren, wat je maar wilt. Er waren veel schiereieren bij. En aan de Meentweg woonden SS-ers. Daar ruilde je eieren tegen sigaren voor je vader. Ik was nog maar een jochie van 10-12 jaar. Maar ze waren niet altijd blij met die eieren, want uit sommige kwamen de kuikens uitlopen. Dan hadden ze meteen vlees ook!

Maar de Duitsers waren niet allemaal ellendelingen. Ik werd eens gecontroleerd door een Duitser, terwijl ik een tas vol illegale krantjes bij me had. Die Duitser wilde er elke dag wel eentje hebben. Hij heeft me een keer meegenomen naar de zomerdijk om te laten zien, dat in Nijkerk de Nederlandse vlag wapperde. ‘Daar is het al vrede, zei hij.’”

Wat vind je nu het mooiste stukje van de polder?

Bos: “Dat is het stuk langs de zomerdijk. Die kromme weg met die waaien erlangs”.

Ik laat Bos het gedicht van Hans Dorrestijn lezen over de Eemnesser polder. Daarin wordt onder andere geschreven: “Schoonheid is ondenkbaar in de polder



HKE-85

van Eemnes.” En: “De aarde is een etterend abces. Maar dat is allemaal begonnen bij de polder van Eemnes”.

Dit soort poëzie is aan Gerard Bos niet besteed. Hij veronderstelt, dat de man waarschijnlijk nooit in de polder geweest is. Hij vindt de polder namelijk wél mooi.

Als we weer bij Bos thuis zijn, legt zijn vrouw Gerda uit dat ze niks heeft met vissen uit de polder. Ze lust ze niet. Behalve dan de palingen. En dan blijkt er nog verschil te zijn tussen palingen met geel en palingen met wit vlees. Bos weet waar je ze kon vinden. Die met geel vlees kwamen uit water met een veengrond. Mindere kwaliteit!

Gerda wijst me er op, dat Gerard tekeningen maakt. Hij loopt meteen naar boven en haalt een map tevoorschijn. “Hier zijn ze, voor zover mijn dochters ze nog niet hebben geleend.” (knipoog).

Ik krijg de map ter beschikking en heb er hierbij vier afgedrukt. Het zijn steeds tekeningen van dieren, zoals vrijwel alle andere in de map. Nauwkeurig op papier gebracht. Oorspronkelijk in kleur. Nooit les daarin gehad. Het blijkt maar weer eens dat er vele manieren zijn waarop je van dieren kunt houden. En alleen als je echt interesse hebt in dieren, kun je ze zo tekenen.

Tekeningen van Bos

Bij de tekening van de havik hoort nog een verhaal. Bos werd gefascineerd door de jachttechniek van zo’n beest, toen zijn zwager hem liet zien hoe dat in zijn werk gaat. Die zwager heeft zelf een havik. Bos kan vol ontzag vertellen over de pijlsnelle duikvluchten naar prooi en over de feilloze manier, waarop zo’n beest dwars door een braamstruik vliegt zonder een veertje te beschadigen.

Zo’n beest kan kilometers scherp kijken. Maar in het vuur van het spel kan het wel eens mis gaan. Zoals die keer, dat een arend invloog op een vos. Vos duikt een hol in, arend vliegt nog een rondje en valt vervolgens aan op een toeschouwer, die een bontmuts met vossenstaart draagt. Die man heeft een week niet kunnen zitten. Maar hij was van tevoren gewaarschuwd!

De middag zit erop. Het was mooi weer. Het was goed om in de polder te vertoeven. De plek, waar de boer zijn koeien laat grazen en zijn hooi haalt. De plek ook, waar anderen allerlei voedsel van hun gading vinden. De plek ook, waar je zomaar langs het water kunt genieten van de ruimte en de frisse lucht. Laat die Hans Dorrestijn maar kletsen.

Oproep voor een nieuwe tentoonstelling

In oktober is er een tentoonstelling gepland met als titel:

"Heeren en Vrouwen van Eemnes".

Deze tentoonstelling zal onder andere gaan over de ambachtsheren en -vrouwen, van wie P.C. Hasselaer (die van kasteeltje Groeneveld en de Hasselaarlaan) de bekendste is.

In de 18e eeuw zijn er maar liefst vier "Heeren" en één "Vrouwe" geweest, die iets te maken hebben gehad met de Oost-Indische Compagnie (VOC). Eén van de vitrines zal daarom over de VOC gaan.



Voor de inrichting hiervan ben ik op zoek naar materiaal, dat hiermee te maken heeft. Ik denk aan een model van een VOC-schip, Chinees porselein, dat in opdracht van de VOC werd gemaakt, herkenbare specerijen (dus niet vermalen), van kruiden

gemaakte voorwerpen (bekend is b.v. een bootje van kruidnagelen), een Wajang-pop, een Goudse pijp met "Toebacksdoo's" enz.

Misschien heeft u iets dergelijks, dat u voor een half jaar wilt uitleenen. Misschien heeft u zin om deze vitrine te helpen inrichten?

Ook ben ik op zoek naar herinneringen aan predikanten die tussen 1714 en 1922 door de ambachtsheren werden benoemd. Dit waren predikanten van zowel Eemnes-Buiten als Eemnes-Binnen. De ambachtsheren hadden namelijk het "agreatierecht", een soort aanstellingsrecht. Misschien hebt u nog een gedrukte preek, een herinneringsboekje, een krantenknipsel of iets dergelijks? Graag zou ik die van u lenen voor deze tentoonstelling.

Mocht u nog andere foto's, knipsels, voorwerpen hebben, die verband houden met de "Heeren en Vrouwen van Eemnes" laat dit dan a.u.b. even weten.

Ik ben te bereiken:

telefonisch op: 035-5387153,
of per e-mail: jan.out@hetnet.nl,
of gewoon thuis: Raadhuislaan 87.

Ik ben benieuwd, of er in Eemnes nog herinneringen zijn te vinden!

Jan Out

HKE-87

Meester De Waart: 100 jaar!

Eind 1993 schreef ik in ons blad een artikel met de titel: "Die goeie, ouwe school!" (zie: nr 4 van jrg. 15 en nr 1 van jrg. 16). Daarin kwam meester J. de Waart, hoofd van de Mariaschool van 1945-1950, aan het woord. Hij haalde herinneringen

op aan zijn Eemnesser jaren. Meester De Waart was toen 87 jaar. Inmiddels is hij op 18 april j.l. 100 jaar geworden!

Hij werd op die heuglijke dag 's middags op zijn kamer in het verzorgingscentrum De Horst (Imkerstraat 524, 5623 DC Eindhoven) bezocht door Eindhovens burgemeester. Aan de aanwezige pers vertelde hij een brief van de Koningin te hebben gehad, maar over de inhoud wilde hij niets vertellen. De brief was namelijk "persoonlijk" aan hem gericht, dus ging het anderen niets aan!

Waarom ik dit zo goed weet? Meester Jan de Waart is niet alleen mijn voorganger op de Mariaschool, maar tevens mijn oom van mijn vrouws kant. Ik heb ome Jan dus als "aangetrouwde" neef bezocht. Misschien zou het leuk zijn, als oud-leerlingen hem een felicitatie sturen. Ik had al een enkele meegenomen. Dat vond hij reusachtig leuk. Hij herinnert zich niet iedereen meer zo goed, maar hij heeft goede herinneringen aan zijn jaren in Eemnes.

Jan Out.



Deze foto van de honderdjarige is op de feestdag genomen.

Wat bedoelde die visboer? (II)

Door **KLAAS H. WESTLAND**

In het eerste kwartaalblad van 2005 publiceerden wij een oproep van Arie Hoogeboom. Uit zijn jeugdjaren herinnerde hij zich een visboer, die door Eemnes rondreed en riep:

**Haring aan de wal
zoveel cent een tal**

Hij vroeg zich af wat er precies bedoeld werd met het woord "tal". Er zijn heel wat mensen geweest, die gereageerd hebben op deze oproep. We willen al deze mensen hartelijk bedanken voor hun medewerking. Om herhalingen te voorkomen publiceren we hier alleen de meest uitgebreide reactie. Deze kwam van Klaas Westland uit Huizen. Hij is lid van de Historische Kring Huizen en voorzitter van de commissie visserijhistorie van deze kring. Hij schreef ons het volgende:

Het raadsel van het rijmpje van de visboer is zeer eenvoudig. Van oudsher werd in de visserij niet in gewichten afgerekend maar in aantallen. Pas aan het begin van de 20e eeuw verdwenen langzaam de oude maatvoeringen. Deze waren in feite afgestemd op het lossen van een visserijsschip met de hand; een worp is bijvoorbeeld in elke hand twee haringen. In de haringhandel telde men rond de Zuiderzee als volgt:

Worp	=	4	haringen
Vurrel	=	50	haringen
Half tal	=	100	haringen
Tal	=	200	haringen
Last	=	50 tal	= 10.000 haringen

Bij de fuik- en zegenharing hanteerde men een groot tal of 220 à 230 stuks. Dit wegens de mindere kwaliteit.

De haring was en is een seizoensgebonden visserij. Begin februari kwam de eerste voorjaarsharing bij het Marsdiep de Zuiderzee binnen en de spokkies (scholen) haring trokken langzaam dieper de Zuiderzee in. De visventer van het rijmpje was vermoedelijk afkomstig uit Huizen of Spakenburg. Een dergelijke visventer werd in Huizen een kruier genoemd; dit verwijst naar de kruiwagen waarmee de venters de wijde omtrek doorkruisten. De Huizer visserman-

HKE-89

nen visten vanuit Enkhuizen of Urk met hun botters op de haring. Door de Hui-
zer vissermannen werd vooral met reep- en kuilnetten op de haring gevestigd. En-
kele Spakenburger vissermannen gebruikten ook grote haringfuiken. Deze wer-
den geplaatst op de Knar (bij Harderwijk), een ondiepte waar de haring in gro-
ten getale heentrok om kuit te schieten, soms tot een meter dik liggend op de
zeebodem. Deze haring was niet geschikt om tot bokking te roken en werd dan
ook volop uitgevent door de vissermannen. Met boerenwagens vol trok men
door het Gooi en omgeving om de haring te verkopen. Ook voeren de vissers
met volgeladen botters de Eem op, om in Amersfoort en omstreken de over-
vloedig aangevoerde haring te slijten.

Zuiderzeeharing was niet geschikt om te kaken en te pekelen. Werd hij vers en
onbewerkt aangeboden, dan sprak men van panharing. Door hem heel even te
roken ontstond een paar dagen houdbaar product, de zogenaamde laffe haring
of bakbokking. Rookte men langer dan nam de houdbaarheid toe en ontstond
harde bokking. Een tussenvorm was nog de taaie bokking, die enkele weken
houdbaar was.

Een tal is dus tweehonderd haring. Dat lijkt tegenwoordig een heel aantal, maar
in de negentiende eeuw niet. Het vlees was duur en haring was een goedkope,
eiwitrijke voedselbron voor vele inwoners van Nederland. Een bewerking die
de burgers zelf toepasten was pekelen en vervolgens drogen. De haringen wer-
den aan de buitenkant van de woonhuizen en boerderijen onder de dakgoot te
drogen gehangen. Dit waren de zogenaamde burgerharten. Deze haring werd
vaak met de aardappels meegekookt om wat smaak aan de aardappels te geven.
Verder was bij een groot aantal woningen en boerderijen in 't Gooi en omge-
ving ook in de schoorsteen een rookluik op zolder aanwezig; hierin werden
door de burgers zelf haringen gedroogd en gerookt.

Begin 1900 kostte een tal haringen, afhankelijk van de aanvoer, gemiddeld on-
geveer een gulden tot een rijksdaalder in de handel. Bij weinig aanvoer steeg de
prijs tot 7 á 8 gulden. De consumentenprijs zal hier niet al te ver vanaf hebben
gelegen. Het zal dus wel altijd een raadsel blijven hoeveel centen een tal harin-
gen bij deze visboer kostte.

PS

Het woord tal werd ook gebruikt door de schippers aan boord van de schuiten,
de hangenbazen van de bokkingrokerijen en de warme bakkers. Met talhout
werd door hen een bundel hout aangeduid. Dit was uiteraard een verkoopheen-
heid van honderd takken. Met dit hout werden de ovens, kachels, rokerijen e.d.
aangestookt. Er bestaat in Huizen nog slechts één veldje bij een rokerij waar in

HKE-90

de vorige eeuw het talhout werd opgeslagen. Maar deze tal zal de kruier wel niet bedoeld hebben. Dit talhout kwam van de eikenhoutbossen rondom het dorp, bijvoorbeeld op de Noordereng.

PS

Ik ben nieuwsgierig of er nog mensen zijn die uit overlevering weten dat er in hun omgeving haringen te drogen werden gehangen aan de buitenzijde van de boerderijen. Ik houd me aanbevolen voor reacties.

Klaas H. Westland
Valkenaarstraat 53
1271 TJ Huizen
035 – 5242006
E-mail: khwestland@westland-verzekeringen.nl

Wij bedanken Klaas Westland voor zijn bijdrage. Aanvulling en verdere reacties zijn ook altijd welkom bij ons.

Henk van Hees

Auteur 2^e Eemnesser Volkslied achterhaald

In het 4^e kwartaalblad van 2004 stond een artikel over de Eemnesser Volksliederen. In deze bijdrage werd duidelijk gemaakt dat er in feite vier Eemnesser Volksliederen bestaan. Van de volksliederen 3 en 4 bleken veel achtergrondgegevens bekend te zijn. Van de nummers 1 en 2 kon eigenlijk heel weinig verteld worden.

Enige tijd geleden werden we benaderd door mevr. Tiny Makker-Goris. Zij wist ons te vertellen dat het 2^e Eemnesser Volkslied geschreven is

door haar zuster mevr. Nederend-Goris. Deze dame bleek het lied geschreven te hebben in september 1952 ter gelegenheid van het huwelijk van haar zuster Tiny Goris met Kees Makker uit Eemnes.

We zijn blij dat mevr. Makker-Goris ons heeft geholpen om de auteur van het tweede lied uit de vergetelheid te halen. Wie kan de schrijver van het 1e Eemnesser Volkslied nog uit de anonimiteit halen?

Henk van Hees

HKE-91

Wie herkent zijn vader, grootmoeder of een ander familielid?



Enige tijd geleden ontvingen wij een groepsfoto van de Openbare School van Eemnes, genomen in 1906. Van de meeste kinderen op deze foto weten we echter geen naam. Over de kinderen waarvan we de naam wel denken te weten, zijn we niet 100% zeker. Daarom zoeken we hulp van onze lezers. Wie één of meer personen op deze foto meent te herkennen, wordt verzocht contact op te nemen met ondergetekende.

Wat we al denken te weten:
Bovenste rij 6e van links: Jan Luijff (1893-1945), de latere bakker.

HKE-92

Middelste rij (staand): meester Staal, daarna 3e kind van links: Driekus van 't Klooster (1897-1981), 4e kind van links zijn broer Piet van 't Klooster (1894-1971), 6e kind van links Frans Stalenhoef (1897-1973).

Van de kinderen, die op de voorgrond zitten is er niet één bekend. Deze kinderen zijn dus ongeveer geboren in de periode van 1893 tot 1898.

Reacties graag naar:
Henk van Hees, Kerkstraat 15
3755 CK Eemnes, 035 - 5389849

Ik kan me nog goed herinneren...

Schrijf zelf een stukje familiegeschiedenis!

Voor familiegeschiedenis bestaat tegenwoordig veel belangstelling. Zo zoeken mensen hun stamboom uit of maken een familieboek. In dit verband is het leuk om familie verhalen op te schrijven. Sterke verhalen over bijzondere of alledaagse gebeurtenissen uit de familie kunnen tot de verbeelding spreken.

We willen in ons kwartaalblad gaan beginnen met een vaste rubriek onder de titel Ik kan me nog goed herinneren...! Iedereen die dat wil kan in dat kader zijn of haar familieherinneringen opschrijven. Een bijzondere herinnering aan een grootvader of grootmoeder of misschien een overgrootvader of overgrootmoeder.

Het hoeven geen lange verhalen te zijn als het maar gaat om personen, die in Eemnes gewoond hebben. Als

we voldoende reacties krijgen op dit initiatief, willen we jaarlijks een prijs uitgeven voor het beste verhaal.

Denk niet dat uw verhaal niet geschikt is om geschreven te worden. Of dat het niet belangrijk is. Probeer het eens en als het nodig is, helpen wij u graag. Wanneer u iets geschreven hebt, kunt u contact opnemen met:

Henk van Hees
Kerkstraat 15
3755 CK Eemnes
035 – 5389849
e-mail: info@kleiwee.demon.nl

of:
Bertie van Wijk-Blom
Raadhuislaan 39
3755 HA Eemnes
035 - 5314689

Geanimeerde medewerkersavond

Op 7 april was de jaarlijkse medewerkersavond. Speciaal bestemd voor de leden van de werkgroepen en de gastvrouwen en gastheren van onze Oudheidkamer. Ook de partners waren uitgenodigd. Aanwezig waren zo'n 40 personen.

Onze voorzitter Chris Houwer benadrukte bij de opening nog eens het belang van en de waardering voor de medewerkers. Zonder hen kan Historische Kring Eemnes niet functioneren. Daarna werd door onze vice-voorzitter Henk van Hees de bijdrage van iedereen toegelicht. Ons bestuurslid Jan van Wijk besprak belangrijke punten bij het gastvrouwen- en gastherenschap en de HKE-activiteiten op Koninginnedag.

Door de aanwezigen werd opgemerkt:

- Vlaggenstok vastzetten (Jan Out)
- Klok op zomertijd (Joke Hagen)
- Donatiemelkbus vervangen door meer uitnodigend doosje of kistje (Peter van Hofslot)
- Misschien t.z.t. fotograferen voor HKE (Rob Hagen)
- Voorstel HKE-publicatie over de drie scholen (Cees van Rijdsdam)
- Vraag naar ondersteuning voor TVE-project Katholiek/Protestant en uitgave wens 'Kroniek van Eemnes (Jan Out).

HKE-94

Vervolgens voerde Han van Oostrum op onnavolgbare wijze twee 'boerenacts' op.



Han van Oostrum in actie tijdens zijn 'boerenacts'

De avond werd onverminderd geanimeerd afgesloten met een drankje en borrelhapjes.

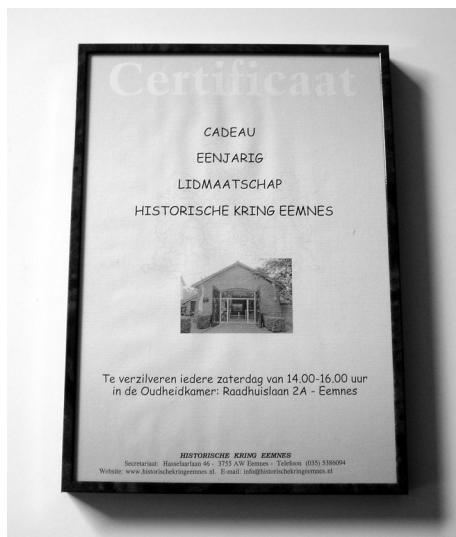
Renovatie naambord Oudheidkamer

Vakmanschap is meesterschap!



Het naambord ziet er weer fonkelnieuw uit, met mooie ambachtelijke letters. Dat is te danken aan ons lid Bert van 't Klooster van 'Schildersbedrijven Bert van 't Klooster'. Hij heeft belangeloos er voor gezorgd dat het bord vóór de opening van de tentoonstelling 'De Eemnesser Vaart' en Koninginnedag totaal gerenoveerd is. Het bestuur bedankte hem hiervoor nadrukkelijk.

Cadeaulidmaatschap Historische Kring Eemnes in een bijzondere vormgeving



Zo lang de voorraad strekt kan in de Oudheidkamer een cadeaulidmaatschap in een bijzondere vormgeving aangeschaft worden. Namelijk een cadeaucertificaat voor een eenjarig lidmaatschap in een fraaie wissellijst voor de normale prijs van een jaarlidmaatschap: € 14, buitenleden € 18,50.

Degene die het cadeau ontvangt kan het certificaat iedere zaterdag tussen 14.00-16.00 uur in de Oudheidkamer, Raadhuislaan 2-A, verzilveren.

Hulp gevraagd!

De werkgroep genealogie is al meer dan 25 jaar bezig om informatie te verzamelen over personen en families die in Eemnes wonen of in Eemnes gewoond hebben. In deze periode is heel veel informatie verzameld die voor het grootste deel is opgeslagen in de computer in de oudheidkamer. Hiervoor gebruiken we al jaren het genealogie programma PRO-GEN. Behalve de persoonsgegevens is er ook veel ander materiaal gevonden, zoals foto's, bidprentjes, aktes, krantenknipsels en gegevens van de huizen waarin de families gewoond hebben.

Dit vele materiaal wordt nu op verschillende manieren bewaard, zoals in ordners, kaartenbakken, plakboeken en ringbanden. Met al deze gegevens is het mogelijk om een beeld te krijgen van hoe en waar de verschillende families in Eemnes geleefd en gewoond hebben. Echter op dit moment is het erg tijdrovend om voor een familie de gegevens

vanuit de diverse bronnen tot een afgerond verhaal te verzamelen.

De werkgroep genealogie is dan ook op zoek naar iemand die ons wil gaan helpen!

We denken aan iemand die goed thuis is in de wondere wereld van de computer. Bij voorkeur een liefhebber van het opzetten, maken en onderhouden van een (of meerdere) computer programma's waarmee de verschillende handmatige bestanden in onderlinge relatie toegankelijk kunnen worden gemaakt.

Het hoeft niet iemand te zijn met verstand van genealogie.

Wie wil ons enthousiaste team komen versterken om de volgende stap te kunnen maken naar een betere toegankelijkheid en presentatie van onze verzamelingen?

Meld je aan bij Wiebe van IJken!

tel: 035-5389367

e-mail mag ook naar:

info@historischekringemnes.nl

Inleveren kopij

Kopij

- handgeschreven of getypt in overleg met redactie,
- op diskette (met afdruk) en illustratiemateriaal naar J. Smids, Graanoogst 3,

HKE-96

per e-mail (tekst) aan:

- hke-lay-out@xs4all.nl

Kopij voor het volgende kwartaalboekje ontvangen wij graag voor 15 augustus 2006.